

DE HERFSTEXCURSIE IN 1950, NAAR DE DUIVELSPERG EN OMGEVING.

door S. Groenhuijzen en W. Vergouw

Alsof September 1950 op de laatste dag nog wilde goedmaken, wat zij den volke had onthouden begunstigde zij de eerste dag van ons najaarsweekend met goed weer en een prettige temperatuur, terwijl de tweede dag, de 1e October, bepaald mooi was te noemen. De deelnemers en -neemsters kunnen met veel genoegen op dit weekend terugzien, vooral ook omdat een prachtig terrein was uitgekozen, de omgeving van Beek en Ubbergen -in welks Jeugdhierberg we een gastvrij onthaal vonden- en de tweede dag de Duivelsberg, gelegen in het gecorrigeerde grensgebied ten Oosten van Beek. Bijzonder jammer was het dan ook, dat onze secretaris en een aantal enthousiaste leden van de werkgroep door ziekte of andere omstandigheden niet van de partij konden zijn.

Aan de eerste verkenning werd deelgenomen door ondergetekenden en Elly Nannenga. We kozen het hoge bos, gelegen op de stijl oplopende heuvelrug, welke uit de vlakke Ooypolder opstijgt. Deze speurtocht leverde naast veel *Isopterygium elegans* en *Plagiothecium denticulatum* var. *laetum* met bladokselstandige knotsvormige broedlichaampjes- o.a. op *Cirriphyllum piliferum* en *Rhytidiadelphus squarrosus* (beide tussen gras aan de wegkant), verder *Brachythecium salebrosum*, *B. velutinum* en *B. albicans*. Ook inspecteerden we een paar muurtjes, die begroeid bleken te zijn met *Rhynchostegium murale* en *Rh. confertum*, *Brachythecium rutabulum*, *Amblystegium serpens*, *Tortula muralis* en *Grimmia pulvinata*.

Niet lang na onze terugkomst mochten we Kees Booy verwelkomen, later gevolgd door Prof. v.d. Wijk en Mej. Radersma, die er beiden wel een lange reis uit het hoge Noorden voor hadden overgehad. Bij onze middagexcursie waren we dus vier man en twee vrouw sterk. Een verrassing bracht ons de stenen stoep van het huis St. Maartenshof op de hoek van de Beekse straatweg en de Jan Dommer van Polderveldt-weg, welke begroeid bleek te zijn met *Lunularia cruciata*. De halvemaa nvormige broedbekers waren overvloedig te vinden. Weliswaar kan volgens Herzog deze

ubiquist als een onkruid onder de mossen worden beschouwd, maar behalve in kassen kan het niet een algemeen onkruid worden genoemd. Het mos is afkomstig uit de landen rondom de Middellandse Zee, en heeft zich via kwekerijen over de gehele wereld verspreid.

Onze weg voerde verder over Beukenheim, een landgoed met oud gemengd bos, waar we o.a. *Dicranum majus* noteerden, doch dat overigens weinig nieuws opleverde. Ook een ander, sterk zandig gebied in de omgeving van Hengstdal, waar we een leemgroeve inspecteerden, loonde nauwelijks de moeite. Wel genoten we tijdens deze wandeling van een bijzonder rijke paddenstoelenflora, veroorzaakt door de uitzonderlijk vochtige Septembermaand, gevolgd door het zachte weer van de laatste dagen. O.a. troffen we *Tremellodon gelatinosum* en een heksenkring van *Hydnum repandum* aan.

Bij onze terugkomst in de Jeugdherberg bleken nog te zijn gearriveerd Martin Witkamp met zijn vrouw; last but not least kwam Wim Meijer binnen.

's Zondags was de herbergvader W. Hoek mede van de partij. Eerst ging het langs de *Lunularia*, vervolgens weer over het landgoed Beukenheim, en vandaar, natgehouden door een mals regentje, langs de zgn. Elyzese velden. Langs deze weg waren veel stijlde kanten, en daar konden we verschillende interessante levermossen noteren, zoals *Orthocaulis attenuatus* (= *Lo-phozia gracilis*) en *Nardia scalaris*. Ook werd hier *Campylopus flexuosus* verzameld.

Linksaf voerde de weg naar een brongebied achter het Gemeentehuis van Beek. Wel stond er *Montia* en Goudveil; maar wat Bryophyten betreft viel het tegen, ondanks dat Prof. v.d. Wijk het hekwerk overmande en het terrein aan een nauwgezet onderzoek onderwierp. We volgden het heldere water van het beekje, plukten en passant wat *Barbula convoluta*, *B. revoluta*, *Didymodon recurvirostris* en *Orthotrichum diaphanum* van vochtige muurtjes af en stonden toen in het dorp Beek. Onze wandeling voerde nu in de richting van de oude grens, we passeerden deze en sloegen even later rechts af langs ruïnes van voormalige Duitse huizen een holle weg in, waar talrijke Gevlekte dovenetels bloeiden. Linksaf voerde een stijlde lemig pad, waar o.a. *Anisothecium rufescens* en *Mnium stellare* groeide, naar de

top van de heuvel. Daar bleek een grote leemgroeve te zijn, waar we o.a. *Pellia endiviaefolia* vonden; hogerop was een helling met een ruige begroeiing van *Calluna* en *Brem*, waaronder veel *Polytrichum juniperinum* voorkwam. Even verder kwamen we aan een braakliggende akker, rijk aan *Linaria spurta* en met *Riccia sorocarpa* en *Pottia truncata*; later bleek er bij verificatie ook *Riccia glauca* bij te zijn. Een onzer verzamelde in deze omgeving bovendien *Scapania curta*, *Gymnocolea inflata*, *Calypogeia neesiana* en *Barbula fallax*.

Intussen was de zon doorgebroken, en we genoten van een prachtig landschap van hoge beboste heuvels, afgewisseld door bouwland, en verderop het vlakke en brede crosiedal van Rijn en Waal.

Volgens Dr H.C.J. Oomen in zijn artikel in "Natuur en Landschap" van April 1950 staan we hier op klasiek erf. In de jaren 1938-1942 werd niet ver van hier een grote Romeinse aardewerkfabriek blootgelegd, waarvan het product in een uitgestrekt gebied is teruggevonden. De metersdikke kleilagen zijn in praeglaciale tijd gevormd; ze zijn veelal door het landijs verticaal gestuwd, zoals we bij ontsluitingen kunnen zien. De Duivelsberg is namelijk bijna geheel stuwwal, en wel het begin van de stuwwal Nijmegen-Mook. Daarop bevindt zich een dikke lössbedekking, welke waterhoudende grondsoort het gebied een grote mate van vruchtbaarheid verleent. In het voorjaar bloeien dotterbloemen op steile vochtige boshellingen.

Na de boternam verliet de herbergvader ons, en bereikten we al stijgende en dalende een weg, waarlangs in de diepte een dicht bos lag. Omdat onze hoofdrichting door het bos voerde zat er niets anders op dan af te dalen, om even later weer met veel moeite tegen de ruig begroeide helling aan de overzijde omhoog te klauteren. Maar onze moeite werd rijk beloond; we vonden weer een braakliggende akker, behalve met de reeds aangetroffen soorten ditmaal begroeid met enorm veel *Anthoceros punctatus*, welke zo rijkelijk fructificeerde dat er hier en daar een jonge grasmat leek te groeien. We konden er zonder bezwaar genoeg van verzamelen voor de exsiccatenverzameling.

Jammer dat hier de deelnemers op twee man na het juiste spoor bijster werden. Terwijl alleen Wim Meijer

het bronnetjesbos wist te vinden en hij met een van ons achterbleef om de verzamelde *Anthoceros* veilig op te bergen, sloegen de overigen een verkeerde richting in en raakten daardoor hun gids kwijt. Pogingen om elkaar weer te vinden faalden. Zo kwam het, dat het Bronnetjesbos (*Alnetum glutinosae cardaminetosum*), gelegen in het laagste deel van het zgn. Filosofendal, slechts door twee deelnemers aan de excursie werd bezocht. Het zeldzame levermos *Trichocolea tomentella* bleek er nog rijkelijk voor te komen, in het gezelschap van andere luisterrijke soorten als *Plagiochila asplenoides*, *Rhodobryum roseum*, *Thuidium tamariscinum*, *Cirriphyllum piliferum*, *Fissidens adianthoides* en *Mnium undulatum*. Bij een latere excursie op 15 October van de Afdeling Amsterdam van de N.N.V., waaraan ook ondergetekenden deelnamen, wist Agsterippe er bovendien nog *Cratoneur. commutatum* uit te halen. Hij tekent hierbij aan, dat deze soort het laatst door Franquet in ons land werd gevonden en dus als een grote zeldzaamheid moet worden beschouwd. Bij de oorsprong van de beek was de stenige bodem bedekt met *Chiloscyphus polyanthus*. Een fraaie stoffering bood een aantal exemplaren van de Vermiljoengordijnzwam, *Dermocybe cinnabarina*. Van de hogere planten ontbraken niet het Fuchs' kruiskruid en het Verspreidbladig goudveil.

Natuurlijk lieten we niet na de stijle kanten van de holle wegen die we passeerden te inspecteren; een tweede vindplaats van *Scapania curta* was het resultaat, en voorts *Pogonatum aloides*, *Isopaches bicrenatus*, *Lophozia ventricosa*, *Nardia geoscyphus*, *N. scalaris* en *Plectocolea crenulata*.

Vlak bij de uitspanning Duivelsberg was nog een groeiplaats van *Orthocaulis attenuatus*; een uitgebreide vegetatie van deze soort werd bovendien op 15 October aangetroffen op de zeer stijle Noordhelling van de Duivelsberg, waar eveneens rijkelijk groeide *Campylopus flexuosus*, in gezelschap van *Plagiothecium undulatum*, *Lepidozia reptans* en *Dicranum majus*.

Het prachtige panorama over het vlakke land van de Waal, waaruit in de blauwe verte de heuvels van Montferland oprijzen, vanaf de uitzichttoren, zullen we niet spoedig vergeten.

Tot slot rest ons nog een woord van dank aan allen, die ons determinatiegegevens deden toekomen.

Summary

On the 30th of September and the 1st of October 1950 a bryological weekend was held in the hilly area of the villages Ubbergen and Beek, East of Nijmegen in the South-Easternpart of the province of Gelderland and in the "corrected" area of the Duivelsberg near the German frontier. The hills are covered with a rather thick layer of "löss", being a sandy deposit of pleistocene age, characterized by a great uniformity in diameter of the composing parts, and by poorness of lime. Besides the hill-slopes we encountered a beautiful *Alnetum glutinosae cardaminetosum* (in the sense of Braun-Blanquet) in the Duivelsberg-area. Notable finds here were those of *Cratoneurum commutatum*, *Trichocolea tomentella* and *Rhodobryum roseum*. Other remarkable species were *Scapania curta* (in two places), *Calypogeia neesiana* and *Orthocaulis attenuatus* (in three places). A very rich fungus-flora was found, thanks to the humid month of September, followed by mild wether. Among others we noticed *Dermocybe cinnabarina*, *Hydnum repandum* and *Tremellodon gelatinosum*.

Lijst van gevonden soorten.

De cijferaanuiding 13, 31, 32, 41 en 43 betekent, dat de soort is gevonden in het desbetreffende kwartierhok van P 6, 36, zonder dat nauwkeurig aantekening is gehouden van de vindplaats.

<u>Afkorting.</u>	<u>Vindplaats.</u>	<u>I.V.O.N. hok.</u>		
A	Alnetum in Filosofendal, Duivelsberg.	P 6	36	41
BB	Langs beekje bij Beek.	P 6	36	32
Beu	Oud gemengd bos op landgoed Beukenheim.	P 6	36	13
BM	Op muurtjes bij Beek	P 6	36	32
DA	Braakliggende akkers, Duivelsberg	P 6	36	41
DB	Bos Duivelsberg.	P 6	36	41

<u>Afkorting.</u>	<u>Vindplaats.</u>	<u>I.V.O.N. hok.</u>		
DH	Holle wegen Duivelsberg.	P 6	36	41
E	Weg langs Elyzese velden, Westelijk gedeelte.	P 6	36	31
EB	Idem, nabij Beek.	P 6	36	32
G	Gebied tussen Beek en de Duivelsberg, nabij de oude grens.	P 6	36	32
H	Hengstdal.	P 6	36	31
He	Heide ten N.W. van Berg en Dal.	P 6	36	31
M	Huize St Maartenshof en om- geving, waaronder oude muur.	P 6	36	13
O	Hoog bos, gelegen tegenover Jeugdherberg Overberg.	P 6	36	13
OS	Idem, op stenen en muren.	P 6	36	13

MUSCI

Amblystegium serpens	BM, DB, M, OS	
Anisothecium rufescens	G	
Atrichum undulatum	A, G, H, O	43
Aulacomnium androgynum	DB, E	43
Barbula convoluta	BM, M	
B. fallax	G	
B. revoluta	BM	
B. unguiculata	BM, OS	41
Brachythecium albicans	O	
B. rutabulum	BM, DH, M, OS	
B. salebrosum	O	
B. velutinum	O	
Bryum argenteum		32, 41, 43
B. capillare	OS	
B. erythrocarpum	O (det. E.N.)	
Calliergonella cuspidata	A, DB	
Campylium stellatum	A	
Campylopus flexuosus	DB, E	
Ceratodon purpureus	E	13
Cirriphyllum piliferum	A, G, O	
Climacium dendroides	A	
Cratoneurum commutatum	A	
Dicranella heteromalla	A, Beu, DH, E, EB, G, M, O	43

<i>Dicranoweisia cirrata</i>	O	32,41,43
<i>Dicranum bonjeani</i>	A	
D. majus	Beu, DB, He	
D. rugosum	M	31
D. scoparium	E, EB	13,43
<i>Didymodon recurvirostris</i>	BM	
<i>Ditrichum homomallum</i>	DB	
<i>Eurhynchium praelongum</i>	A, E	
E. stokesii	A, DB, M, O	43
E. striatum	A, O	
<i>Fissidens adianthoides</i>	A	
<i>Funaria hygrometrica</i>		32,43
<i>Grimmia pulvinata</i>	DH, O	
<i>Hypnum cupressiforme</i>	DB, DH, E, G, M	43
<i>Isopterygium elegans</i>	EB, O	43
<i>Leptodictyum riparium</i>	DB (langs beekje)	
<i>Leucobryum glaucum</i>	G, M	
<i>Mnium affine</i>	A, G, O	
M. hornum	A, G, O	43
M. punctatum	A, O	
M. undulatum	A, G, O	
<i>Orthotrichum anomalum</i>	M, O	
O. diaphanum	BM, DB	
<i>Oxyrhynchium swartzii</i>	G	
<i>Philonotis cf. fontana</i>	A	
<i>Plagiothecium curvifolium</i>	O	
P. denticulatum	E, M, O	43
P. var. laetum	O	
P. undulatum	Beu, DB, G	43
<i>Pleurozium schroberi</i>	He	13,43
<i>Pogonatum aloides</i>	DR, E, M	32,43
P. nanum	DH	
<i>Pohlia nutans</i>	DB, E, H, O	43
<i>Polytrichum commune</i>		32,43
P. formosum	G.M.O	31
P. juniperinum	G	
P. piliferum	E	32,41, 43
<i>Pottia intermedia</i>	DA	
P. truncata	DA	
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	A, E, O	32,43
<i>Rhodobryum roseum</i>	A	
<i>Rhynchostegium confertum</i>	OS	
R. megapolitanum	G	

Rhynchostegium murale	BM, M, OS	
Rhytidiadelphus squarrosus	A, O	43
Sphagnum palustre	A	
Tetraphis pellucida	EB, G, O	43
Thuidium tamariscinum	A	
Tortula latifolia	M	
T. muralis	BM, M, OS	41
Zygodon viridissimus	DB	

HEPATICA

Anthoceros punctatus	DA	
Calypogeia neesiana	G	
C. trichomanis	DH, G	13, 31, 43
forma compacta	A	
Cephalozia bicuspidata	BB, Beu, DH, E, G, O	
C. connivens		13
Cephaloziella spec.	DH, G	
Chiloscyphus polyanthus	A	
Diplophyllum albicans	Beu, DH, E, G, M	
Gymnocolea inflata	G, M	
Isopaches bicrenatus	DH	
Lepidozia reptans	DB, E, M	32, 43
Lophocolea bidentata	A, G, O	
L. heterophylla	DB, E, G, M, O	
Lophozia ventricosa	DH, EB	13
Lunularia cruciata	M	
Marchantia polymorpha	G, OS	
Marsupella emarginata	G	
Nardia geoscyphus	DH	
N. scalaris	DH, E, EB, G	43
Orthocaulis attenuatus	DB, DH, EB	
Pellia endiviaefolia	G	
P. epiphylla	A, BB	
Plagiochila asplenoides	A	
Plectocolea crenulata	DH	
var. gracillima	M	
Riccia glauca	DA	
R. sorocarpa	DA	
Scapania curta	DH, G	
Trichocolea tomentella	A	